

Mészáros Sándor

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

(1919. március 21 — augusztus 1.)

A Magyar Népköztársaság, amely az 1918. október 31-i polgári demokratikus — vagy ahogyan még nevezni szokták az „összirózsás” — forradalom után jött létre, 1919 márciusában mély kül- és belpolitikai válságba jutott. A népkormány — amely a függetlenségi, a polgári radikális és a szociáldemokrata párt koalíciójából tevődött össze —, bár gyökeres polgári demokratikus reformokat hirdetett, és az 500 holdon felüli magán-, és a 200 holdon felüli egyházi birtokok kártérítéssel történő kisajátítását is bejelentette, mégsem tudta lényegében a széles néptömegek követeléseit kielégíteni. A tömegek ugyanis gyorsabb és még radikálisabb reformokat, valamint azonnali földreformot követeltek minden kártérítés nélkül.

A mély belpolitikai válságot a külpolitikai kudarc is nehezítette. Károlyi Mihálynak és a polgári demokratikus rendszer többi vezetőinek az ún. „vilzonizmusba” való hite, amely alatt a nemzeti önrendelkezést olyan módon értelmezték, hogy ez nem érinti az 1918 előtti Magyarország területi integritását, nem lehetett reális elképzelés, hiszen az ország akkori lakosságának több mint a felét nemzetiségek képezték. Ezek természetesen saját nemzeti államukkal való egyesülésre törekedtek. Ezenkívül a győztes Antant-hatalmak nem méltányolták eléggé, hogy Magyarországon polgári demokratikus rendszer valósult meg, amely leszámolt a múlttal, s a polgári demokrácia nyugati típusú rendszerének megvalósítására törekedett. A győztesek az országot levert államként kezelték, és gazdasági zárlat alá helyezték, amely még jobban megnehezítette a békés termelőmunka megindítását. A polgári demokratikus kormányzat bukását siettetette az Antant-hatalmak budapesti missziója vezetőjének, Vysc alezredesnek március 20-án Károlyihoz küldött jegyzéke, amelyben egy semleges zóna létesítését követelte Románia és Magyarország esetleges fegyveres összetűzésének elkerülése céljából. Ez azt jelentette volna, hogy az országnak most már színmagyar területei kerülnek megszállás alá. Károlyi, a köztársasági elnök és a Berinkey kormány nem merték vállalni a felelősséget, és elutasították a követelést. A vál-

ságból való egyedüli kivezető út csak a kommunistákkal való megegyezés és a tanácsköztársaság kikiáltása volt. A szociáldemokrata és a polgári vezetők azért felkeresték a gyűjtőfogházban letartóztatásban levő kommunista vezetőket, hogy megtárgyalják a szociáldemokrata-kommunista kormány megalakításának kérdéseit. Rövid tárgyalás után Kun Béla kidolgozott álláspontja alapján létrejött a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártjának az egyesülése. Az új párt a Magyarországi Szocialista Párt elnevezést kapta.

Másnap, vagyis 1919. március 21-én kikiáltották a Magyar Tanácsköztársaságot, és ezáltal Közép-Európában még egy proletárállam jött létre. A forradalmi kormányzótanács szikratávirón tudatta a világgal és elsősorban Szovjet-Oroszországgal a szocialista kormányzat és a proletárdiktatúra bevezetését Magyarországon, egyben felajánlotta a Szovjet-Oroszországgal való szövetségét. Lenin ugyancsak szikratávirón üdvözölte a Magyar Tanácsköztársaság megalakításának történelmi eseményét.

Külön ki kell emelnünk, hogy a proletárállam békés úton valósult meg Magyarországon, s a burzsoázia sehol sem tanúsított ellenállást.

A proletárhatalom a legnehezebb körülmények között jött létre. Az ország, a teljes gazdasági csőd előtt állt, Budapestet éhínség fenyegette. A március 21-én kiadott „Mindenkinek” című kiáltvány bátran a közvélemény elé tárta a roppant nehézségeket, amelyekkel meg kellett küzdenie a közeljövőben. A forradalmi kormányzótanács élére Garbai Sándor került. A kormányban egyébként 14 kommunista, 17 szociáldemokrata és 2 polgári szakember foglalt helyet. A forradalom legkimagaslóbb egyénisége kétségtelenül a külügyi népbiztosi tárcát viselő Kun Béla volt, s a vezetés is gyakorlatilag az ő kezében összpontosult.

A forradalmi kormányzótanács a legrövidebb időn belül megkezdte a nagy alkotások sorozatát, a szocializmus előkészítésére és megvalósítására. Már az első napokban megkezdtek az ipar szocializálását, s a 20 munkásnál többel dolgozó ipari, bánya- és közlekedési üzemek társadalmi tulajdonná váltak. Köztulajdonba vették a pénzintézeteket, s megszervezték állami ellenőrzésüket. Nemsokára sor került a kereskedelem államosítására, az üzemek megszervezésére és ellenőrzésére; megválasztották az üzemi munkástanácsokat. Később, május 20-án, az egész ország termelésének egységes irányítására megszervezték a Népgazdasági Tanácsot.

Az április 3-i rendelet értelmében megkezdtek a 100 holdon felüli nagy- és középbirtokok kártalanítás nélküli kisajátítását, és a szocialista mezőgazdasági nagyüzemek megszervezését. A szocialista nagyüzemekben dolgozók bérei az előbbiekhöz viszonyítva 100 százalékkal emelkedtek. A parasztság azonban földreformot várt. A proletárállam vezetői azonban még nem tudtak megszabadulni attól a szociáldemokrata koncepciótól, hogy az esetleges földreform alapján véve csak a tőkés viszonyokat erősítené a falun, holott a magántulajdon kiküszöbölése a földtulajdonból és a szocialista nagygazdaságok létesítése biztosítja a

szocialista fejlődést a falun. A földreform elmaradása mindenesetre nagymértékben hozzájárult a tanácsállam társadalmi bázisának a szűküléséhez.

A forradalmi kormányzótanács más jelentős intézkedéseket is tett. Kétszeresére emelte a munkabéreket, bevezette a beteg- és balesetbiztosítást, a munkanélküli segélyt, az ingyenes orvosi gyógykezelést. Ezenkívül rövid időn belül felszámolta a nyomortanyák nagy részét, az iskolákat államosították, s az iskolakötelezettség korhatárát 10 évtől 14 évre emelte.

Április 7-én az egész országban tanácsválasztásokat tartottak, amelyen megválasztották a falusi, járási, városi, megyei és kerületi tanácsok vagy direktóriumok tagjait. A belső rendfenntartó karhatalmi szervekként létrejöttek a vörösőrségek. Március 25-én külön rendelettel létrehozták a magyar Vörös Hadsereget is.

Ki kell hangsúlyoznunk, hogy a magyarországi proletárforradalomban néhány ezer jugoszláv, főleg vajdasági vett részt. Sokan közülük bekapcsolódtak az országos építőmunkába, vagy pedig tagjai, sőt egyes helyeken vezetői is voltak a vörösőrségeknek. Ugyanakkor március 29-én Kiskúnhalason a főleg bácskai menekültekből megalakult a bácskai vörös ezred, amely kezdettől fogva mintegy 1500 katonát számlált. Hamarosan megalakult a 450 katonából álló jugoszláv vörös zászlóalj is, amelyet a déli demarkációs vonalra, Gyékényesre vezényeltek. Ezenkívül egyes vajdasági forradalmároknak jelentős szerep jutott a tanács hatalom létrehozásában, a frakciók által megszállt Szegeden, továbbá a tanácsállam híveinek a városból történt szervezett kivonulásában. Ezek között főleg Andorka Sándor debeljačai és Udvardi János szabadkai forradalmároknak volt legnagyobb érdemük.

A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása lelkesedést váltott ki Európa proletáriátusánál. Jugoszlávia osztályharcos forradalmi erői is nagy meglepéssel vették tudomásul, hogy az északi szomszéd államban proletárhatalom létesült. A forradalmárok kisebb-nagyobb csoportjai illegálisan Magyarországra szöktek, hogy részt vegyenek a Tanácsköztársaság védelmi harcaiban.

A magyar proletárállam vezetői a közeli világforradalomban és a kapitalizmus általános csődjében reménykedtek. Ezt a politikai koncepciót még Szovjet-Oroszországból hozták magukkal. Ugyanakkor Szovjet-Oroszország közvetlen katonai segítségével is bizakodtak. Ebből a célból küldte Kun Béla 1919 májusában Szamuely Tibort Moszkvába, hogy tárgyaljon Leninnel. A katonai helyzet Ukrajnában 1919 tavaszán és nyarán azonban lehetetlenné tette a két proletárállam közvetlen katonai összefogását.

A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása kétségtelenül hozzájárult a jugoszláviai osztályharcos forradalmi erők egyesítő kongresszusának előkészítéséhez, amelyet mint ismeretes, április 20-a és 23-a között tartottak meg Belgrádban. Ezen a kongresszuson követelték a jugoszláv kor-

mánytól, hogy ismerje el a Magyar Tanácsköztársaságot és Szovjet-Oroszországot, és lépjen velük baráti kapcsolatba.

A Tanácsköztársaság vezetői a lehetőségekhez mérten igyekeztek támogatni a többi, főképpen a szomszédos országok forradalmi mozgalmait. Ezért külön figyelmet fordítottak a Tanácsköztársaság területén élő nem magyar forradalmárok szervezésére. Nem sokkal a Tanácsköztársaság kikiáltása után megalakult a Magyarországi Internacionalisták Szocialista-kommunista Föderációja. Számunkra legfontosabb a délszláv kommunisták budapesti csoportjának megalakulása, amely március 24-én történt. A vezetésben és általában a szekció eszmei irányvonalában a kommunista ideológia jutott kifejezésre. Az egyik fő szervező Ivan Matuzovičon kívül ki kell emelnünk Lazar Vukičević vajdasági forradalmár szerepét. Ő 1919 februárjában a Kun Bélával folytatott tanácskozások után tért vissza Jugoszláviába, és Vajdaságban a Pelagić nevet viselő forradalmi csoport szervezője lett. Részt vett Jugoszlávia Szocialista (Kommunista) Munkáspártjának belgrádi alapító kongresszusán, a hatósági üldözések elől azonban a Tanács-Magyarországra menekült, s a proletárállam fennállásának egész időszakában — mint ahogy említettük is — a délszláv szekcióban töltött be fontos szerepet. Vezető szerep jutott még a jugoszláv szekcióban Svetozar Mošorinski vajdasági kommunistának is. A szekció Crvena Zastava néven lapot indított, amely hetente kétszer jelent meg mintegy 27 000 példányszámban. A lap szerkesztésében Lazar Vukičevićen kívül még két horvát forradalmár is részt vett.

A jugoszláv szekció a demarkációs vonalak mögötti területeken kifejtendő propagandatevékenységre és a forradalmi munkára helyezte a fő hangsúlyt. Futárszolgálatokat szervezett, s megteremtette a kapcsolatot a Szerb, Horvát és Szlovén Királyság forradalmi erőivel az agitációs propagandaanyag rendszeres terjesztésére a határon túl. A vezetőség futaraj voltak például Spasoje Stejić vajdasági, továbbá Ibro Sahanić boszniai forradalmárok. A forradalmi kapcsolatok főleg Horvátország és Vajdaság irányában épültek ki.

A jugoszláv kommunista szekció és a Pelagić-csoport külön megbízottai ezenkívül jelentős pénzüsségeket csempészték át a határon, amelyeket a vajdasági forradalmi munkásmozgalom segélyezésére fordítottak. Ebben a különleges küldetésben a már említett Spasoje Stejićen kívül fontos szerep jutott még Franjo Drobniknak, Lazar Manojlovićnak, Savo Lazićnak, Lidija Lazićnak, Aleksandar Jablanovskinak, Nikodije Rafajlovićnak, Széll Juliskának, Uroš Jovanovićnak és másoknak is. Az egyes résztvevők visszaemlékezései szerint (Franjo Drobnik) a jugoszláviai forradalmi munkásmozgalom egyesítő kongresszusának idején a Tanácsköztársaságból körülbelül egymillió koronát sikerült átcsempészni, amelyet ezután eljuttattak egyes munkásmozgalmi központoknak.

A magyar proletárállamot kezdettől fogva halálos veszedelem fenyegette, mert a győztes Antant-hatalmak sehogy sem tudtak megbékélni azzal a ténnyel, hogy Közép-Európában is létrejött egy proletárállam. A

párizsi Négyek Tanácsa tagjai között azonban a vélemények megoszlottak az intervenciót illetően. A franciák — főleg ezek katonai vezetői — a haladék nélküli intervenció mellett foglaltak állást. Wilson amerikai elnök és Lloyd George angol miniszterelnök politikai és diplomáciai eszközökkel, valamint a proletárdiktatúra belső ellenségeinek segítségével kívánták megdönteni a magyarországi proletárhatalmat. A francia katonai parancsnokság azért a szomszédos államok intervencióját sugallmazta. Jugoszlávia a kezdettől fogva tartózkodott az intervenciótól, mivel az országban forradalmi helyzet alakult ki. Románia és Csehszlovákia azonban kész volt az intervencióra.

Először a román intervenció s hadsereg indult támadásra 1919. április 16-án. A háromszoros túlerőben lévő támadók helyzetét az is megkönnyítette, hogy a magyar Vörös Hadsereg egységei nem rendelkeztek megfelelő harci tapasztalatokkal. Így a keleti vörös hadsereg vereséget szenvedett, és a románok elérték a Tiszát, ahol védővonalat alkottak. Ezekben a harcokban egyébként kitűnt harci készségével a 46. vörös ezred, amelyben szép számmal harcoltak vajdaságiak is.

A vereség következtében súlyos belpolitikai válság keletkezett, és a tanácshatalom fennállása kilátástalannak látszott. Egyes szociáldemokrata vezetők és a Szakszervezeti Tanács a harc beszüntetése mellett foglaltak állást. A forradalmi kormányzó-tanács azonban megnyerte a budapesti munkástanács támogatását a további harchoz. Új forradalmi lelkesedés hulláma vonult végig az egész országon. Átszervezték a magyar Vörös Hadsereget is. Megalakultak a főleg szervezett munkásokból álló munkásezredek, amelyek harci értéke kiváló volt. Megszilárdították a belső helyzetet, és felszámolták az ellenforradalmi megmozdulásokat. Az ellenforradalom leküzdésében külön szerep jutott Sinkó Ervinnek, a későbbi jugoszláviai magyar írónak. Az ő nevéhez fűződik a meglendült proletárhatalom helyreállítása Kecskeméten április végének válságos napjaiban.

Ezután megindult a magyar Vörös Hadsereg sikeres offenzívája északon a csehszlovák intervenció s hadsereg ellen. A május 30-án kezdődő támadás rövid idő alatt szép sikereket hozott. Visszafoglalták Miskolcot, Kassát, valamint Kelet-Szlovákiát, és a magyar Vörös Hadsereg egységei hamarosan elérték a lengyel határt. A harci sikerek eredményeként június 16-án Eperjesen kikiáltották a Szlovák Tanácsköztársaságot.

A magyar Vörös Hadsereg győzelmeinek időszakában az Antant-hatalmak nevében Clemenceau francia elnök két jegyzéket is küldött, amelyben követelte a forradalmi kormányzótanácstól az északi hadműveletek azonnali beszüntetését, és a magyar Vörös Hadsereg visszavonását az elfoglalt területekről. Erre az esetre kilátásba helyezte a Magyar Tanácsköztársaság meghívását a párizsi békekonferenciára, valamint a román intervenció s hadsereg visszavonulását a tiszántúli területekről. A jegyzék a követelés elutasítása esetén erélyes szankciókat helyezett kilátásba.

A forradalmi kormányzótanács — bár nem kapott biztosítékokat —, elrendelte a Vörös Hadsereg visszavonulását északról. Ez a körülmény igen lehangolólag hatott, mert a vörös katonák sehogy sem tudták megérteni, hogy a súlyos véráldozatokkal megszerzett területeket harc nélkül el kell hagyniuk.

Mivel a román intervenciós hadsereg nem üritette ki Tiszántúlt, a magyar Vörös Hadsereg megkezdte az előkészületeket a tiszai átkelésre, és a támadó hadműveletek megindítására. A támadást július 20-ára tervezték.

Július 20-ára és 21-ére ugyanis Szovjet-Oroszország külügyi komisszárusa felhívására Európa proletáriátusa általános szolidaritási sztrájkot szervezett, tiltakozásként Szovjet-Oroszország és a Magyar Tanácsköztársaság elleni intervenciók miatt. Ebben a szolidaritási sztrájkban Jugoszlávia proletáriátusa is részt vett, s az országban körülbelül 400 000 munkás tüntetett, követelve a jugoszláv intervenciós tervek elvetését. Vajdaság proletáriátusa is tömegesen részt vett a tüntetési sztrájkokban.

A magyar Vörös Hadsereg offenzívája a Csongrád melletti tiszai átkeléssel kezdődött. Itt külön ki kell emelnünk, hogy elsőnek a bácskai 15. vörös ezred és egy budapesti vörös egység kelt át a folyón, s hídfőt alkotva biztosította a többi egységek átkelését is. Kezdetben a támadás sikerekkel biztatott. Július 23-án azonban megindult a túlerőben levő román hadsereg ellentámadása, s a magyar Vörös Hadsereg néhány nap alatt vereséget szenvedett. Felbomlott a 15. bácskai vörös ezred is. A vereségnek külön tragikus epizódja volt a 80. nemzetközi dandár pusztulása. Ehhez az egységhez tartozott a főleg jugoszlávokból álló balkáni zászlóalj is. Az 1626 vörös katonából álló egységből csak 733-an maradtak meg.

A vereség következményeként a budapesti Munkás- és Katonatanács ülésén drámai tanácskozás után határozatot hoztak a forradalmi kormányzótanács lemondásáról, s az Antant számára megfelelő kormány megalakításáról. Ezután Peidl Gyula vezetésével főleg jobboldali szociáldemokratákból álló szakszervezeti kormányt szerveztek, amely azonban csak egy hétig volt a hatalmon. Ezután felülkerekedett az ellenforradalom, s megkezdődött a hírhedt fehérterror.

A Magyar Tanácsköztársaság 133 napi fennállása után megbukott. Sikerei és fogyatékosságai azonban nagymértékben hozzájárultak a nemzetközi munkásmozgalmi osztályharcok harci tapasztalatainak a gazdagításához.

Irodalomjegyzék

1. A Magyar Hadtörténeti Intézet Tanácsköztársaságra vonatkozó levéltári anyaga.
2. Hajdi Tibor: A Magyar Tanácsköztársaság, Budapest, 1969.
3. A magyar forradalmi munkásmozgalom története, 1. Budapest, 1966.
4. Mészáros Sándor: A Tanácsköztársaság és a vajdaságiak, Újvidék, 1974.

Rezime

Jubilarna godina Mađarske Republike Saveta (21. mart — 1. avgust 1919. godine)

Mađarska je u jesen 1918. godine, posle viševjekovne potlačenosti, posle propale oslobodilačke borbe i neuspele buržoaske revolucije u prošlom stoleću, ponovo stekla nezavisnost i stupila na put društvenog preokreta, a 21. marta 1919. godine se pak rodila prva mađarska socijalistička država, Republika Saveta.

Vek trajanja Mađarske Republike Saveta je bio svega 133 dana. Ipak je ovih 133 dana jedno od najistaknutijih poglavlja u istoriji nacije.

Autor studija ukazuje na najvažnije momente ovog značajnog istorijskog događaja da bi se pridružio proslavi 60 godišnjice revolucionarnog razdoblja koji je odjeknuo u celoj Evropi.

Summary

Anniversary of the Hungarian Soviet Republic (march 21 — august 1, 1919)

In the fall of 1918, after several centuries of struggle, a failed war for liberty and an unsuccessful bourgeois revolution of the previous century, Hungary again gained back its independence and started with the social reform, and on the 21st of march 1919, the Soviet Republic was born.

The Hungarian Soviet Republic only lasted 133 days, however these 133 days are an important chapter in the history of this nation.

The author of the study shows the most important moment of this outstanding event, to contribute to the 60th anniversary of this revolutionari happening that was a sensation in Europe.